

Władysław T. Miodunka

Lingwistyka stosowana a nauczanie języka polskiego jako obcego

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 1,
61-80

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Władysław T. MIODUNKA

Uniwersytet Jagielloński

Lingwistyka stosowana a nauczanie języka polskiego jako obcego

1.0. Wydana w 2007 r. książka Franciszka Gruczy „Lingwistyka stosowana. *Historia–Zadania–Osiągnięcia* skłania do rozważań o historii tej dyscypliny badań naukowych w Polsce oraz do podsumowywania jej osiągnięć. Skłania do tego osobisty ton wprowadzenia, zatytułowanego „Przeszłość i perspektywy mojego oglądu lingwistyki stosowanej” (2007: 5–24), ale także pasja, z jaką Autor wypowiada się zwłaszcza o lingwistyce stosowanej w Polsce (2007: 250–348). Czytelnik czuje wówczas, że Autorowi nie jest obojętny obecny rozwój i przekształcenia lingwistyki stosowanej, tak jak nie były mu obojętne w trakcie 40 lat intensywnego zawodowego zajmowania się nią. Wprawdzie F. Grucza deklaruje, że „na razie nie podejmuje próby podsumowania swoich rozważań dotyczących zadań (...) lingwistyki stosowanej, ponieważ istnieje szansa, że dalsze drażnienie rzeczywistości (językowej), którą zajmuje się tak ona, jak i fundujące ją człony lingwistyki, doprowadzi do istotnego wzbogacenia wiedzy o tej rzeczywistości” (2007: 9), piszący te słowa traktuje jednak cytowaną książkę jako ważne podsumowanie częściowe i tak ją prezentuje swym doktorantom i współpracownikom. Tak też będzie ją traktował w niniejszym artykule, starając się wzbogacić spojrzenia Autora na glottodydaktykę jako dziedzinę lingwistyki stosowanej (2007: 311–322) o perspektywę najpierw polonistyczną, a potem – krakowską. Perspektywa polonistyczna jest oczywista, gdyż piszący te słowa jest polonistą od 35 lat zajmującym się zawodowo nauczaniem języka polskiego jako obcego. Perspektywa krakowska wynika z tego względu, że niniejsze rozważania będą ilustrowane sytuacją i działaniami w Uniwersytecie Jagiellońskim. Ta perspektywa wydaje się wskazana także ze względów ogólnych, gdyż różni się od warszawskiej tym, iż w Krakowie patrzy się na sprawy z dłuższej perspektywy czasowej, co powoduje, że dramatyczne przewartościowania dokonujące się w Warszawie wyglądają w Krakowie na mniej zasadnicze, niż to się w stolicy głosi, wyglądają też czasami śmiesznie czy nawet żałośnie.

1.1. Powojenne nauczanie cudzoziemców języka polskiego rozwijało się zrazu jako nowa część językoznawstwa polonistycznego, któremu przyszło rozwiązywać zadania praktyczne. Zadania te rozwiązywano doraźnie, nie troszcząc się zbytnio o stworzenie dla propozycji dydaktycznych podstaw naukowych, nie myśląc o ich

korekcie w oparciu o badania naukowe. Tak powstawały pierwsze ośrodki kształcenia cudzoziemców w Polsce: znany w świecie Instytut Języka i Kultury Polskiej „Polonicum” Uniwersytetu Warszawskiego (1956), przez wiele lat największa placówka tego typu w Polsce, Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego (1958) czy wreszcie Szkoła Letnia Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego (1970), która później, bo w 1976 r., weszła w skład Instytutu Badań Polonijnych UJ (W. Miodunka 1999: 34–48). „Polonicum” było ośrodkiem specjalizującym się w kształceniu slawistów i polonistów zagranicznych, łódzkie Studium – ośrodkiem przygotowywania do studiów w Polsce studentów w krajów tzw. Trzeciego Świata, krakowska Szkoła Letnia zaś – ośrodkiem kształcącym młodzież polskiego pochodzenia, głównie z Ameryki i Europy Zachodniej. Mimo że kształcenie każdej z tych grup było oparte na innych, ważnych w owym czasie, podstawach ideologicznych, powoli stawało się jasne, że kształcenie cudzoziemców w Polsce traci swój doraźny charakter, stając się stałą częścią działalności akademickiej polskich uczelni, w wyniku czego powinno uzyskać zarówno odpowiedni status organizacyjny, jak i podstawy naukowe.

1.2. Wyliczone tu instytucje nauczające cudzoziemców języka polskiego nie obejmują wszystkich form kształcenia w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego. Wszystkie formy istniejące w latach 1948–1982 dokumentuje w swej monografii *Nauczanie języka polskiego cudzoziemców w Polsce* Jan Lewandowski (1985: 19–33), który w zakończeniu swej pracy proponuje podział „kształtowania się metodyki nauczania języka polskiego jako obcego w Polsce powojennej” na cztery okresy:

1. okres I w latach 1948/1952–1961, który nazywa okresem metodyki przednaukowej lub intuicyjnej;
2. okres II w latach 1962–1970, nazwany przez niego „okresem prekursorów, a także okresem postulatywnym”;
3. okres III w latach 1971–1982 to – jego zdaniem – „okres pełnego rozwoju metodyki teoretycznej”;
4. okres IV w latach 1981–1985 związany z realizacją ogólnopolskiego programu badań „Nauczanie języka polskiego jako obcego” (J. Lewandowski 1985: 241–242).

Przypominając tu podział chronologiczny kształtowania się dydaktyki języka polskiego jako obcego J. Lewandowskiego, zdajemy sobie sprawę, że obecnie patrzymy na tę samą rzeczywistość z perspektywy o 25 lat dłuższej, która musi zmieniać ocenę faktów uznawanych na początku lat 80. za decydujące w wyróżnieniu poszczególnych okresów. Ta perspektywa musi się zmienić jeszcze bardziej, jeśli weźmiemy pod uwagę wszystkie zmiany społeczno-polityczne, które dokonały się w Polsce w drugiej połowie lat 80., nie wspominając już o wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., co jeszcze bardziej zmieniło nasze spojrzenie na polską dydaktykę języków obcych, dodając do tego spojrzenia perspektywę europejską (zob. H. Komorowska 2007).

Monografia J. Lewandowskiego nie traci jednak swego znaczenia jako jedyne źródło wiedzy o nauczaniu języka polskiego jako obcego, źródło tym ważniejsze, że dysponujące bardzo dokładną dokumentacją faktów z lat 1948–1982. Dla dalszych rozważań chcemy zwrócić uwagę na to, że autor monografii „glottodydaktycznej” posługuje się dość konsekwentnie terminem „metodyka nauczania języka polskiego jako obcego”, mimo że w dwu końcowych rozdziałach swej pracy odwołuje się do układu glottodydaktycznego F. Gruczy, do glottodydaktyki i glottopedeutyki (J. Lewandowski 1985: 164–239).

2.0. W 1980 r. w Instytucie Badań Polonijnych UJ utworzono Zakład Językoznawstwa Stosowanego do Nauczania Języka Polskiego jako Obcego, który stanowił kontynuację przeniesionego tu w 1978 r. z Instytutu Filologii Polskiej UJ Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców. Pomysłodawcą utworzenia Zakładu i jego wieloletnim kierownikiem był piszący te słowa. Proponując przekształcenie Studium Języka Polskiego w Zakład Językoznawstwa Stosowanego, pomysłodawca zamierzał podkreślić naukowe podstawy dydaktyki języka polskiego jako obcego. W ten sposób wyraźnie nawiązywał do francuskiej lingwistyki stosowanej, którą studiował w latach 1974–1977 na Uniwersytecie Le Mirail w Tuluzie w ramach specjalizacji „linguistique appliquée à l'enseignement du français langue étrangère”, a także do poznańskiej szkoły lingwistyki stosowanej, znanej mu jeszcze sprzed wyjazdu do Francji, oraz do szybko rozwijającej się warszawskiej szkoły lingwistyki stosowanej (zob. F. Grucza 2007: 279–300). Z tworzeniem się nowej jakości w postaci Zakładu Językoznawstwa Stosowanego związane było także pragnienie symbolicznego choćby zakończenia działalności Studium Języka Polskiego, postrzeganego jako jednostka prowadząca działalność dydaktyczną bez żadnych podstaw naukowych.

Utworzony w 1980 r. Zakład miał długą, nieporęczną nazwę, co było związane z ówczesną sytuacją w UJ, gdzie na Wydział Filologiczny trafił wychowanek prof. L. Zabrockiego z UAM, prof. Aleksander Szulc. Prof. A. Szulc był zajęty w UJ najpierw tworzeniem niemal od podstaw germanistyki, a później – skandy nawistyki, jednakże w kuluarach mówiło się o projekcie utworzenia w UJ zakładu lub instytutu lingwistyki stosowanej. Aby w żaden sposób nie wchodzić w kolizję z tym projektem, pomysłodawca zaproponował bardzo dokładne określenie specyfiki tworzonego Zakładu Językoznawstwa Stosowanego, precyzując już w nazwie, że chodzi tylko o nauczanie języka polskiego jako obcego.

2.1. Jeszcze przed przeniesieniem Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców z Instytutu Filologii Polskiej UJ do Instytutu Badań Polonijnych UJ piszący te słowa przygotował na życzenie ówczesnego dyrektora IBP UJ, prof. Hieronima Kubiaka, „Program działania w zakresie praktycznego nauczania polszczyzny jako języka obcego oraz przygotowania pomocy dydaktycznych do nauczania tego typu” (UJ 1977). Program ten zaczynał się od słów: „Niniejszy program jest próbą przeniesienia na nasz grunt doświadczeń praktycznych i ustaleń teoretycznych, wypracowanych przez zagraniczne ośrodki (językoznawstwa stosowanego), próbą biorącą pod uwagę naszą rzeczywistość organizacyjną i stan nauczania polszczyzny jako języka obcego” (W. Miodunka 1999: 34). Jak można się domyślać, pro-

gram ten został zaakceptowany przez dyrekcję IBP UJ oraz władze UJ i stał się podstawą późniejszych działań. Osobą, która zabiegała o akceptację władz UJ dla tego programu, był prof. H. Kubiak, któremu i realizacja programu, i piszący te słowa wiele zawdzięczają.

Jakie były najważniejsze tezy tego programu? Jego autor podkreślał następujące sprawy:

1. stworzenie nowego zespołu ludzi, którzy będą ten program realizować;
2. zatrudnianie nowych pracowników nie na etatach dydaktycznych, ale naukowo-dydaktycznych;
3. narzucenie kadrze konieczności rozwoju naukowego i dydaktycznego;
4. poznanie potrzeb dydaktycznych studentów (tu: młodzieży polonijnej);
5. przygotowanie serii skryptów uczelnianych, które zaspokoją jak najszybciej potrzeby dydaktyczne kształconej w IBP UJ młodzieży polonijnej.

2.2. O sposobach realizacji tych zamierzeń informuje dość szczegółowo artykuł, opublikowany pod tytułem *Od Studium Języka Polskiego do Zakładu Językoznawstwa Stosowanego. 20 lat kształcenia cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ* w księdze wydanej z okazji 30-lecia Szkoły Letniej Kultury i Języka Polskiego UJ (W. Miodunka, J. Rokicki red. 1999). Z tytułu wynika jasno, że jeszcze 10 lat temu autor odczuwał dumę ze stworzenia Zakładu Językoznawstwa Stosowanego, a całość dokonanych w UJ przemian zamykała się jego zdaniem w hasło „Od Studium do Zakładu Językoznawstwa Stosowanego”.

Ponieważ zwolnienie dotychczasowego zespołu lektorów okazało się z wielu powodów niemożliwe, przyjęto zasadę, że nowe osoby będą musiały spełniać określone warunki i będą przyjmowane w wyniku prawdziwego konkursu. Te warunki to praktyczna znajomość języków obcych (tzw. zachodnich), znajomość metodyki nauczania języków światowych, doświadczenie w pracy z cudzoziemcami, predyspozycje do pracy naukowej. Szybko okazało się, że warunki te spełniają absolwenci studiów neofilologicznych w o wiele większym stopniu niż absolwenci ówczesnej polonistyki, zaczęto więc zatrudniać neofilologów, co było dużym novum w praktyce ogólnopolskiej: w studiach języka polskiego, gdzie nauczano języka polskiego jako obcego, nauczali poloniści bez żadnego uprzedniego przygotowania w zakresie nauczania języków obcych. Poznawanie dydaktyki języków obcych dokonywało się w miarę zdobywania doświadczeń podczas nauczania cudzoziemców metoda prób i błędów.

Oczywiście, zatrudniani neofilolodzy musieli szybko uzyskiwać biegłość w gramatyce opisowej języka polskiego oraz w znajomości pomocy dydaktycznych do nauczania języka polskiego jako obcego, ale dokonywało się to bez większych problemów, gdyż mieli oni świadomość, że jest to konieczna inwestycja w nową pracę. Z drugiej strony władze IBP UJ zakładały, że wszyscy lektorzy będą mieć doświadczenia wyniesione z nauczania języka polskiego za granicą, w uczelniach współpracujących z IBP, będą mieć także możliwość odbywania staży naukowych w placówkach krajowych. Placówką preferowaną do odbywania staży krajowych

był Instytut Lingwistyki Stosowanej UW ze względu na swój program naukowy i dydaktyczny, a także ze względu na najlepiej zaopatrzoną w publikacje zagraniczne bibliotekę naukową, na co pracujący w nowo tworzonym ośrodku zwracali szczególną uwagę. Te fakty oraz otwartość na współpracę z polonistami dyrektora ILS, prof. F. Gruczy, budowały prestiż ILS UW w naszym środowisku.

Pracownicy Zakładu Językoznawstwa Stosowanego prowadzili zajęcia z języka polskiego i studiowali w następujących uniwersytetach zagranicznych: Wayne State University w Detroit, Stanford University w Palo Alto, University of Connecticut w Storrs (USA), Uniwersytecie Gutenberga w Moguncji, Uniwersytecie w Getyndze (RFN), Hankuk University of Foreign Studies w Seulu (Korea Płd.), Trinity College w Dublinie (Irlandia). Praca za granicą stanowiła ważną możliwość sprawdzenia pracowników Zakładu w działalności dydaktycznej prowadzonej w miejscu zamieszkania cudzoziemców. Trzeba dodać, że wyjazdy na lektorstwa zagraniczne odbywały się poza międzynarodowymi umowami o współpracy, które były w dyspozycji Ministerstwa i że w wyjazdach do USA bardzo pomocne były stypendia Fundacji Kościuszkowskiej z Nowego Jorku, której studentów kształci się w UJ od 1970 roku.

Kształcenie za granicą ludzi, którzy w Polsce mieli pracować z cudzoziemcami, mieli tu uczyć polskiego jako języka obcego, było koniecznością związaną z pewnymi kosztami. Te „koszty” to ubytki w kadrze związane z pozostawianiem za granicą części pracowników: spośród pracowników Zakładu kilka osób pozostało za granicą, w tym – czterech doktorów.

Z drugiej strony widać było, że osoby wyselekcjonowane w drodze konkursu sprawdzają się poza UJ, osiągając bardzo dobre wyniki w pracy, a czasami zdobywając ważne stanowiska: dr Robert Dębski był w latach 2003–2009 profesorem specjalizującym się we wspomaganym komputerowo nauczaniu języków obcych i dyrektorem Horwood Language Center na Uniwersytecie w Melbourne, a dr Waldemar Martyniuk jest aktualnie dyrektorem European Center for Modern Languages Rady Europy w Grazu.

Pracownicy zatrudniani na etatach naukowo-dydaktycznych mieli obowiązek prowadzenia badań naukowych i uzyskiwania stopni doktorskich. Nieuzyskanie doktoratu oznaczało zwykle rotację pracownika. W rezultacie takiej polityki obecna kadra naukowa Katedry Języka Polskiego jako Obcego liczy dwu profesorów, jednego doktora habilitowanego i dziewięciu doktorów, z których dwu jest w trakcie habilitacji.

Aktualnie Katedra Języka Polskiego jako Obcego zatrudnia młodych pracowników naukowych, którzy osiągnęli już znaczącą pozycję w następujących dziedzinach: dr R. Dębski – we wspomaganym komputerowo nauczaniu języków obcych, dr P.E. Gębal – w nauczaniu realiów i kultury polskiej oraz komunikacji interkulturowej, dr P. Horbatowski – w niekonwencjonalnych (parateatralnych) metodach nauczania języka polskiego, dr I. Janowska – w nauczaniu zadaniowym języków obcych, dr E. Lipińska – w nauczaniu języka pisanego oraz w nauczaniu sprawności językowych, dr W. Martyniuk – w standardach europejskich w nauczaniu języków obcych, dr A. Rabiej – w nauczaniu języka polskiego jako drugiego

i w nauczaniu dzieci polonijnych, dr A. Seretny – w nauczaniu części systemu języka polskiego, a szczególnie w nauczaniu słownictwa, dr hab. W. Stefańczyk w opisie struktury współczesnej polszczyzny z punktu widzenia typologii językowej, dr P. W. Turek – w kontaktach językowych i kulturowych polsko-arabskich.

2.3. Nowym impulsem w zakresie kształcenia specjalistów w dydaktyce języka polskiego jako obcego było uruchomienie w 2005 r. dwuletnich uzupełniających studiów magisterskich „Nauczanie języka polskiego jako obcego”, na które przyjmuje się co roku po 25 osób. Aby prowadzenie takich studiów było możliwe, Katedra Języka Polskiego jako Obcego (aktualna kontynuatorka Zakładu Językoznawstwa Stosowanego) została przeniesiona z Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych, na którym znalazła się jako część Instytutu Polonijnego w roku 2000, na powstały w UJ w roku 2005 Wydział Polonistyki. To Wydział Polonistyki uruchomił specjalizację w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego, obejmującą dwuletnie studia magisterskie i studia doktoranckie. Seminaria magisterskie prowadzi prof. dr hab. Waław Cockiewicz, dr hab. Bronisława Ligara, prof. dr hab. Władysław Miodunka oraz dr hab. Wiesław Stefańczyk. Opiekunami 12 doktorantów jest troje pierwszych spośród wymienionych samodzielnych pracowników naukowych.

Gwoli ścisłości trzeba dodać, że wcześniej pracownicy Katedry prowadzili 3-semestralne studia podyplomowe w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego, a przez cały czas istnienia Zakładu Językoznawstwa Stosowanego piszący te słowa prowadził semestralny kurs, złożony z wykładów i praktyk pedagogicznych dla kandydatów na lektorów języka polskiego jako obcego w Szkole Letniej UJ.

Od roku 2009 w ramach tej specjalizacji będzie prowadzona dodatkowa specjalność w zakresie wspomaganego komputerowo nauczania języków obcych. Jej opiekunem będzie dr Robert Dębski, redaktor opublikowanej w 2008 r. książki *Od mediów przekazu do mediów uczestniczenia. Transmisja i nauczanie języków mniejszościowych*, autor monografii *Dwujęzyczność angielsko-polska w Australii. Języki mniejszościowe w erze globalizacji i informatyzacji* (2009).

Uruchomienie studiów magisterskich zmobilizowało pracowników Katedry do opublikowania dwu ważnych tomów o charakterze podręczników akademickich: *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* (A. Seretny, E. Lipińska 2005) oraz *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego* (E. Lipińska, A. Seretny red. 2006; zob. też P. Gębal 2008).

Specjalizacja, o której mowa, cieszy się sporym zainteresowaniem studentów posiadających licencjaty polonistyczne i neofilologiczne, czasem także magistrów, absolwentów tych kierunków. To powoduje, że przygotowywane tu prace magisterskie często podejmują ambitne tematy i są przygotowywane tak starannie, że fragmenty najlepszych z nich nadają się do druku po dokonaniu niezbędnych przeróbek i uzupełnień. Ponieważ autorzy tych prac podejmują tematy od lat oczekujące na opracowanie w ramach glottodydaktyki polonistycznej, ich próbki ukażą się w tomie *Nowa generacja w glottodydaktyce polonistycznej* (W. Miodunka red. 2009). Jako osobny tomik wydano dotychczas jedną pracę, czyli *Obraz polonistyki włoskiej w świetle badań ankietowych* Urszuli Marzec (2009).

Zainteresowanie studentów polskich omawianą specjalizacją bierze się stąd, że studia oznaczają odbywanie praktyk związanych z nauczaniem cudzoziemców, kształconych w Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie oraz biorących udział w programie Erasmus w UJ, a także możliwość pracy w charakterze lektora języka polskiego w uczelniach zagranicznych. Dotychczas 12 absolwentkom udało się znaleźć zatrudnienie w uczelniach Irlandii, Portugalii, Rosji, Rumunii, Ukrainy, Wielkiej Brytanii i Włoch. Trzeba przyznać, że osobom, które kilka lat temu wybierały polonistykę jako kierunek studiów, zatrudnienie na uczelni zagranicznej jawi się jako perspektywa kusząca. Osobno należy dodać, że dotychczas tę specjalizację ukończyły dwie studentki z Rosji i jedna z Ukrainy.

Absolwentów specjalizacji w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego nazywam nową generacją, gdyż jest to pierwsza generacja fachowców w tej dziedzinie, znających metody nauczania sprawności językowych i części systemu językowego, zaznajomionych z metodami sprawdzania znajomości języka polskiego jako obcego i z procesem certyfikacji tej znajomości przez Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, znających geografię i historię powstawania zbiorowości polskich w świecie oraz miejsce polszczyzny wśród języków Unii Europejskiej. Jest to pierwsza generacja studentów, którzy po 850 godzinach zajęć są specjalistami w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego. To różni ich od wszystkich poprzednich pokoleń polonistów, którzy już w trakcie pracy byli przyuczani do zawodu lektora języka polskiego jako obcego metodą prób i błędów. Dodatkowo trzeba podkreślić, że pokazali oni swe predyspozycje do prowadzenia badań naukowych, przygotowując prace magisterskie dotyczące glottodydaktyki polonistycznej, języka polskiego w świecie lub bilingwizmu polsko-obcego.

3.0. Zakład Językoznawstwa Stosowanego IBP UJ brał udział w realizacji kilku ważnych projektów dla nauczania języka polskiego jako obcego. Pierwszym z nich była inicjatywa przygotowania programów nauczania języka polskiego jako obcego, które koncentrowałyby się na odpowiedzi na pytanie „Czego uczyć?” na poszczególnych poziomach zaawansowania. Obiektywizacja odpowiedzi na to pytanie była ważna, gdyż autorytety wyrażały różne, czasami wręcz sprzeczne ze sobą opinie, a autorzy programów proponowanych przez niektóre podręczniki koncentrowali się na nauczaniu jednego przypadku w ciągu kilku początkowych lekcji (np. na mianowniku liczby pojedynczej i mnogiej), co było niefunkcjonalne komunikacyjnie, zabijało motywację studentów i zniechęcało ich do uczenia się trudnego języka polskiego.

3.1. Pierwszy duży projekt, jak już wspomniano, dotyczył opracowania programów nauczania języka polskiego jako obcego i był realizowany w latach 1986–1991 przez dwa zespoły pracowników naukowych: pracowników Katedry Współczesnego Języka Polskiego kierowanej przez prof. dr hab. Zofię Kurzową z Instytutu Filologii Polskiej UJ oraz pracowników Zakładu Językoznawstwa Stosowanego z Instytutu Badań Polonijnych UJ, kierowanego przez piszącego te słowa. Za przystosowanie rezultatów badań naukowych do potrzeb programów nauczania języka polskiego jako obcego odpowiadał Zespół Ekspertów, powołany przez MEN.

W skład Zespołu Ekspertów wchodziło dziewięciu profesorów językoznawstwa polonistycznego, reprezentujących ośrodki akademickie kształcące cudzoziemców, a więc UW, UJ, UŁ, UAM, UMCS, UW r i WSP w Opolu. Komisji Ekspertów przewodniczył prof. W. Miodunka z UJ, inicjator prac.

Rezultaty prac zostały opublikowane w 1992 r. w tomie *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny. Zbiór materiałów opracowanych przez Komisję Ekspertów MEN pod red. W. Miodunki*. Tom ten składał się z trzech części. Z części wstępnej, zawierającej m.in. prezentację inicjatywy polegającej na przygotowaniu programów nauczania cudzoziemców jako swoistej „syntezy badań z zakresu językoznawstwa stosowanego do nauczania języka polskiego jako obcego”, pióra piszącego te słowa. W części pierwszej przedstawiono programy nauczania słownictwa polskiego na trzech poziomach zaawansowania, autorstwa prof. H. Zgólkowej; program gramatyczno-syntaktyczny dla trzech poziomów, autorstwa prof. W. Miodunki oraz inwentarze intencjonalno-pojęciowy i tematyczny dla poziomu progowego, autorstwa dra W. Martyniuka. To W. Martyniuk jest autorem propozycji systemu certyfikatowego języka polskiego jako obcego lub drugiego, zamieszczonej w tej części.

Część druga tomu przedstawia strukturę współczesnej polszczyzny na materiale badań frekwencyjnych polszczyzny telewizyjnej, przeprowadzonych na korpusie tekstów liczącym 189 tys. słowoform, pochodzących z audycji TVP emitowanych w okresie od 1 kwietnia 1977 do 31 marca 1978 r. Językowi telewizyjnemu przypisano dwie cechy: 1) jest to język mówiony sensu largo; 2) jest to język opracowany przez mówiących. W części drugiej przedstawiono zatem frekwencję części mowy w polszczyźnie, charakterystyki ilościowe kategorii gramatycznych rzeczownika, przymiotnika, imiesłowu przymiotnikowego, liczebnika, zaimka oraz imiennych części mowy; charakterystykę ilościową kategorii fleksyjnych i składniowych czasownika, a wreszcie charakterystyki ilościowe przysłówków, imiesłowów przysłówkowych, przyimków, wskaźników zespolenia i modulantów. Część druga tomu *Język polski jako obcy* zawiera zatem rezultaty badań struktury ilościowej wszystkich części mowy występujących we współczesnej polszczyźnie, które nie mają odpowiednika w innych pracach. Na ten aspekt publikacji warto zwrócić uwagę, gdyż te rezultaty badań frekwencyjnych nie są znane szerzej w kręgu językoznawców polonistycznych.

Przedstawione tu przedsięwzięcie należy do językoznawstwa stosowanego, co podkreślał autor uwag wstępnych: „Kiedy piszący te słowa zaproponował powołanie Komisji, pojawiły się głosy krytyczne, wątpliwe w celowość funkcjonowania zespołu «poprawiającego» wymowę danych obiektywnych. W odpowiedzi na nie trzeba jeszcze raz przypomnieć, że istotą prac Komisji było przystosowanie wiedzy o języku do potrzeb nauczania języka polskiego jako obcego, a więc to, co stanowi samą istotę językoznawstwa stosowanego. Kto mówi „językoznawstwo stosowane”, mówi – to prawda – najpierw „językoznawstwo”, ale bez zastosowania wiedzy lingwistycznej do praktycznej działalności ludzkiej (tu: do nauczania języków obcych (nauczania języka polskiego jako obcego) nie byłoby tej nowej dziedziny studiów lingwistycznych” (W. Miodunka 1992: 18).

W kręgu językoznawców zajmujących się nauczaniem polszczyzny jako języka obcego opublikowane w 1992 r. programy są uważane za ważny krok w kierunku stworzenia ich podstaw naukowych i ujednolicenia, co nie oznacza, że się ich nie krytykuje. I tak np. dr Anna Burzyńska zarzuca im „brak metody doboru materiału językowego, dużą dowolność, a nawet – przypadkowość”, powołując się na pominięcie nazw własnych (poza nazwami krajów i ich mieszkańców; A. Burzyńska 2002: 172). Odpowiadając na ten zarzut, piszący te słowa argumentuje następująco: „Opracowując swe dane w latach 1986–1988, a potem przygotowując je do druku w latach 1991–1992, Komisja miała świadomość, że wiele nazw własnych, bardzo często używanych w latach prowadzenia badań frekwencyjnych, przejdzie do historii i ulegnie zapomnieniu. Ta refleksja dotyczyła głównie nazw osób, np. nazwisk pierwszych sekretarzy PZPR, które oczywiście należały do wyrazów często używanych. Zachowując się tak, Komisja Ekspertów chciała zachować niezależność, chciała oderwać dane językowe od ówczesnych realiów politycznych, co się jej niemal w pełni udało. Przewodniczący Komisji czuje się lepiej teraz (po 10 latach od czasu opublikowania *Języka polskiego jako obcego. Programów nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*, a 15 lat od zakończenia prac zespołu), gdy A. Burzyńska ironicznie pisze o kryterium „potrzeb życiowych”, nie rozumie stanowiska Komisji w kwestii pomijania nazw własnych i nie pamięta o realiach lat 80., niż gdyby musiał się tłumaczyć z obecności na listach wyrazów nazw własnych, najczęściej używanych w tekstach pochodzących z lat 70. i 80.” (W. Miodunka 2004: 24 oraz 22–25).

Programy nauczania języka polskiego jako obcego, opublikowane w 1992 roku, stanowią dziś dowód z jednej strony strukturalizmu w badaniach językoznawczych, w tym – w językoznawstwie stosowanym, z drugiej zaś – dowód otwarcia na standardy europejskie w nauczaniu języków obcych w ogóle, ze szczególnym uwzględnieniem podejścia komunikacyjnego i zadaniowego w dalszej perspektywie. Odpowiadając na pytanie „Czego uczyć?”, autorzy zwracają uwagę na nauczanie słownictwa na trzech poziomach oraz na program gramatyczno-syntaktyczny przygotowany dla tych samych poziomów. Programy te mają charakter strukturalno-funkcjonalny, a ich funkcjonalność należy rozumieć jako stwierdzenie, że najbardziej obciążone funkcjonalnie w polszczyźnie są często używane części mowy oraz najczęściej używane kategorie gramatyczne odmiennych części mowy.

Dodatkowo można tu wysunąć zastrzeżenie, że badań podstawowych nie prowadzi się w ramach lingwistyki stosowanej i że epoka badań frekwencyjnych słownictwa oraz kategorii gramatycznych minęła w lingwistyce europejskiej kilkadziesiąt lat wcześniej. Odpowiedź na takie zastrzeżenie jest stosunkowo prosta: badania podstawowe powinny zostać przeprowadzone w ramach językoznawstwa polonistycznego, które zrealizowało tylko badania frekwencyjne słownictwa, wykorzystane tu starannie (H. Zgólkowa 1992; I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, J. Woronczak, W. Masłowski 1974–1977), natomiast kompletnych badań frekwencyjnych kategorii gramatycznych nie przeprowadzono, dlatego też badania z lat 80. wieku XX należy uznać za „odrobienie zaległości” ważne dla językoznawstwa stosowanego do nauczania polszczyzny jako języka obcego, ale nie tylko dla niego (zob. W. Miodunka 1992).

3.2. Inną ważną inicjatywą, zaproponowaną przez ośrodek krakowski, była sprawa stworzenia systemu certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego. Jak widać, wstępny pomysł takiego systemu został przedstawiony przez dra W. Martyniuka już w 1992 r. w tomie *Język polski jako obcy. Programy nauczania*. Do pomysłu tego wracano wielokrotnie w latach 90., ale do jego realizacji można było przystąpić dopiero pod koniec lat 90., kiedy Minister Edukacji Narodowej, prof. dr Mirosław Handtke, powołał w dniu 21 kwietnia 1999 r. Komisję ds. Certyfikacji Języka Polskiego jako Obcego złożoną ze specjalistów reprezentujących uniwersytety specjalizujące się w kształceniu cudzoziemców. W pracach Komisji specjalistów z UJ reprezentowali prof. W. Miodunka jako jej przewodniczący oraz dr W. Martyniuk jako sekretarz.

Zadania Komisji były następujące:

1. przygotowanie systemu certyfikacji języka polskiego jako obcego w oparciu o doświadczenia europejskie w tym zakresie;
2. zaproponowanie poziomów, na których będzie poświadczana znajomość języka polskiego;
3. opis kompetencji językowej oraz wymagań egzaminacyjnych dla tych poziomów znajomości polszczyzny, które będą poświadczane certyfikatami;
4. przygotowanie propozycji odpowiednich rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej w sprawie certyfikacji znajomości polszczyzny;
5. stworzenie ogólnopolskiego zespołu autorów zadań i egzaminatorów języka polskiego jako obcego oraz systematyczne szkolenie jego członków;
6. tworzenie banku zadań egzaminacyjnych przygotowywanych przez członków zespołu autorów zadań;
7. przeprowadzenie pilotażowych testów biegłości w polskich ośrodkach akademickich kształcących cudzoziemców;
8. doprowadzenie do przyjęcia Polski do organizacji zwanej Association of Language Testers In Europe (ALTE), zrzeszającej wszystkie europejskie organizacje narodowe, przeprowadzające testy biegłości językowej i wydające odpowiednie certyfikaty.

Prace Komisji trwały od 1999 do drugiej połowy 2003 roku, czyli do uchwalenia 11 kwietnia 2003 r. przez Sejm nowelizacji „Ustawy o języku polskim”, powołania 1 sierpnia 2003 Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, do wydania 15 października 2003 dwu rozporządzeń MENiS w sprawie Państwowej Komisji Poświadczania oraz w sprawie egzaminów certyfikacyjnych języka polskiego jako obcego. Wydanie tych aktów prawnych wieńczyło prace Komisji i umożliwiło zorganizowanie w czerwcu 2004 roku pierwszych egzaminów certyfikacyjnych języka polskiego jako obcego. Należy jednak wspomnieć, że pierwszym sukcesem Komisji było przyjęcie Polski do ALTE, co nastąpiło już 18 maja 2000 r. na paryskim posiedzeniu tej organizacji. Komisja zdecydowała, że Polskę będzie reprezentować w ALTE Instytut Polonijny UJ (aktualnie Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie UJ) za pośrednictwem dwu swych

pracowników: prof. W. Miodunki i dra W. Martyniuka. Decyzja ALTE została podjęta po wizytach w Instytucie Polonijnym UJ dwu przedstawicieli Rady Europy i ALTE: prof. dra Johna Trima oraz Chrisa Scott-Baretta (zob. W. Miodunka 2001; W. Martyniuk 2001).

Od października 2003 roku prowadzenie procesu certyfikacji języka polskiego jako obcego jest wspomagane przez biuro Państwowej Komisji Poświadczania, mieszczące się w Biurze Uznawalności Wykształcenia i Współpracy Międzynarodowej (BUWiWM) w Warszawie. Do tego czasu całe zaplecze przyszłej certyfikacji polszczyzny mieściło się w Instytucie Polonijnym UJ, którego pracownicy wykonywali następujące prace:

1. przygotowali propozycje opisu kompetencji językowej do potrzeb certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego na poziomach progowym (B1), średnim ogólnym (B2) i zaawansowanym (C2), wykorzystując z jednej strony zalecenia ESOKJ, z drugiej – programy nauczania polszczyzny jako języka obcego z 1992 r. oraz programy nauczania cudzoziemców stosowane w Instytucie Polonijnym UJ;

2. poczynając od roku 1994, przygotowywali i przeprowadzali testy biegłości języka polskiego jako obcego w Instytucie Polonijnym i w Szkole Letniej Kultury i Języka Polskiego UJ; testy te były prototypami późniejszych testów certyfikacyjnych, wprowadzonych w 2004 roku (W. Martyniuk 2001; M. Gaszyńska-Magiera, P. Horbatowski, E. Lipińska, S. Mędak 1999);

3. w latach 1999–2003 Instytut był organizatorem szkoleń przyszłych autorów zadań certyfikacyjnych i egzaminatorów; za ich organizację odpowiadał dr W. Martyniuk;

4. w latach 1999–2003 w Instytucie były gromadzone i przechowywane materiały robocze Komisji ds. Certyfikacji; za ich opracowanie i powielanie odpowiadał dr W. Martyniuk (zob. W. Martyniuk 2001; W. Miodunka 2001).

Jak widać, w przygotowywaniu certyfikacji języka polskiego jako obcego najbardziej zasłużył się dr W. Martyniuk, który przez kilkanaście lat konsekwentnie zwracał uwagę na konieczność wprowadzenia certyfikacji znajomości polszczyzny wśród cudzoziemców, a równocześnie zabiegał o upowszechnienie standardów europejskich w środowisku glottodydaktyków polonistycznych. To on zresztą jest tłumaczem na język polski dokumentu Rady Europy „Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment” (Council of Europe, 2001). Poza nim ze względu na pracę włożoną w przygotowanie podstaw certyfikacji na wyróżnienie zasługują dr Iwona Janowska, dr Ewa Lipińska, dr Anna Seretny i dr Przemysław Turek.

Zdaniem piszącego te słowa, certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego okazała się najważniejszym przedsięwzięciem w całej, trwającej już

460 lat historii nauczania języka polskiego jako obcego¹, przedsięwzięciem o bardzo ważnych konsekwencjach: certyfikacja doprowadziła do wprowadzenia standardów europejskich do nauczania języka polskiego jako obcego, do upowszechnienia znajomości tych standardów w środowisku, do konsekwentnego uwzględniania w nauczaniu polszczyzny testowanych w procesie certyfikacji sprawności (obok części systemu językowego), do podniesienia poziomu nauczania we wszystkich ośrodkach kształcenia w kraju i częściowo za granicą, a także do integracji środowiska związanego z certyfikacją znajomości polszczyzny jako języka obcego (przeciw nowościom zaproponowanym w procesie certyfikacji występuje pewna grupa nauczających, rekrutująca się przeważnie z kręgu weteranów nauczania, czasami dość krzykliwa i przykra).

3.3. Przyjęcie Polski do ALTE spowodowało, że działania związane z tworzeniem i wprowadzaniem systemu certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego musiały odpowiadać standardom tej organizacji. Konsekwencją tej sytuacji stała się konieczność przygotowania polskich wersji tych dokumentów ALTE, które zawierają takie standardy. Realizacja tego zadania stała się możliwa dzięki grantowi europejskiemu, koordynowanemu przez dra W. Martyniuka „Testing in Polish and Slovene” (TiPS) w latach 2002–2004, kiedy w wydawnictwie Universitas ukazały się następujące tomy: *Angielsko-polsko-słoweński glosariusz terminów z zakresu testowania biegłości językowej* (2004), *Przewodnik dla autorów zadań do testów językowych* (2004), *Wskaźniki biegłości językowej. The ALTE Can Do Statements-A Polish Version* (2004), W. Martyniuka *A1-elementarny poziom zaawansowania w języku polskim jako obcym* (2004), *Listy zagadnień kontrolnych do analizy testów biegłości językowej* (2004). W realizacji polskiej części grantu brał udział trzyosobowy zespół w składzie dr W. Martyniuk, dr M. Gaszyńska-Magiera, dr A. Seretny. Na uwagę zasługuje to, że opublikowane prace udostępniły wszystkim zainteresowanym w Polsce, a więc nie tylko specjalistom w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego, ale także innych języków obcych, europejskie standardy testowania znajomości języków obcych w wersji ALTE.

4.0. Od roku 2004 trwają w Katedrze Języka Polskiego Jako Obcego UJ prace nad nowymi programami nauczania języka polskiego jako obcego, dostosowanymi do nowych realiów tego nauczania, takich jak stosowanie standardów europejskich zawartych w „Europejskim systemie opisu kształcenia językowego” (ESOKJ; 2003) czy testowanie znajomości języka polskiego jako obcego, zrazu na poziomach B1, B2 i C2, a wkrótce już na wszystkich poziomach europejskich od A1 do C2. Inicjatorami przygotowania nowych programów były dr Ewa Lipińska

¹ Tradycja ta jest liczona od roku 1539, roku publikacji u Hieronima Wietora w Krakowie najstarszych znanych nam dziś rozmówek polsko-niemieckich. Ponieważ nie zachowała się strona tytułowa tych rozmówek, bywają one tytułowane jako „Wokabularz rozmaitych Sentencyi y potrzebnych Polskym y Niemieckym Młodzieńcom Na pożytek teras zebrany”, gdyż taki jest tytuł ich wznowienia w roku 1558 w Królewcu (zob. Dajcie mi za nie pół trzecia grosza.../ Gebt mir dorfur dritthalb groschen w oprac. E. Kucharskiej i W. Waleckiego, z posłowiem E. Kucharskiej. Collegium Columbinum, Kraków 1998). O innych podręcznikach do nauczania Niemców języka polskiego w wiekach XVI–XVIII pisze A. Burzyńska (2002).

i dr Anna Seretny, które słusznie zwróciły uwagę na fakt, że wprowadzona w roku 2004 certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego powinna pociągnąć za sobą przygotowanie nowych programów (zob. E. Lipińska, A. Seretny 2005). Nowe programy, których pierwsza wersja została zaprezentowana i poddana dyskusji w 2007 r., są obecnie testowane i poprawiane w celu przygotowania wersji ostatecznej. Programy te powinny zawierać następujące elementy:

1. założenia programu dla danego poziomu europejskiego oraz określenie jego użytkowników i warunków jego realizacji;
2. ogólne i szczegółowe cele kształcenia językowego;
3. treści nauczania podane w formie katalogów (tematycznego, gramatyczno-syntaktycznego, stylistycznego, funkcjonalno-pojęciowego oraz socjolingwistycznego i realizmawczego);
4. metody i techniki nauczania najpierw sprawności, a potem-podsystemów języka;
5. sposoby ewaluacji osiągnięć uczących się.

5.0. Kiedy w Instytucie Badań Polonijnych UJ powstał w 1980 roku Zakład Językoznawstwa Stosowanego do Nauczania Języka Polskiego jako Obcego, stało się jasne, że odtąd nauczanie języka polskiego będzie programowo łączone z lingwistyką stosowaną, z tym, co w jej zakresie zrobiło się i robi na świecie, ale także z tym, co w jej zakresie zrobiło się i robi w Polsce. Ponieważ Instytut Badań Polonijnych był wówczas koordynatorem badań polonijnych, czyli polskiej formy światowych badań etnicznych, oznaczało to przenoszenie na grunt tej części badań polonijnych, która zajmowała się kształceniem w Polsce młodzieży polonijnej, dorobku językoznawstwa stosowanego: w praktyce było to opracowanie nowych programów nauczania, a także nowych pomocy dydaktycznych, wydawanych początkowo w tzw. zielonej serii UJ, oficjalnie zwanej Biblioteką Pomocy Dydaktycznych do Nauczania Obcokrajowców Języka i Kultury Polskiej, w ramach której od 1979 do 1996 roku ukazały się 42 prace, w tym – ponad 30 podręczników (zob. W. Miodunka 1999: 34–48; spis podręczników podaje J. Jaworska 1999: 49–53). Nowością tej serii było to, że autorzy podręczników koncentrowali się nie tyle na przygotowywaniu nowych podręczników kursowych dla poszczególnych poziomów, ile na przygotowywaniu podręczników do nauczania sprawności językowych i części systemu języka polskiego. Redaktor serii, którym był piszący te słowa, stawiał sobie za cel także modernizację metod nauczania języka polskiego jako obcego, w tym - lansowanie podejścia komunikacyjnego. Dzięki temu w serii ukazał się pierwszy komunikacyjny podręcznik do nauczania polszczyzny jako języka obcego. Był nim podręcznik dla średnio zaawansowanych *Mów do mnie jeszcze* W. Martyniuka (1984), który okazał się zresztą największym hitem wydawniczym tej serii, o czym świadczą trzy jego wydania w latach 1984, 1986 i 1991 (od drugiej połowy lat 90. podręcznik nie był wznawiany ze względu na dużą zmianę rzeczywistości pozajęzykowej, o której mówiły zamieszczone w nim teksty).

Podręczniki są warte uwagi nie tylko dlatego, że ich przygotowanie stanowiło realizację jednego z podstawowych założeń programu z 1977 r. (zob. 2.1.). Równie istotne jest to, że dzięki nim Zakład Językoznawstwa Stosowanego Instytutu Polonijnego UJ stał się znany poza granicami kraju, głównie w USA. Przyczynił się do tego artykuł *Recent Changes in Methods of Teaching Polish as a Foreign Language* opublikowany w kwartalniku „The Polish Review” w USA (W. Miodunka 1985). Artykuł ten spowodował zainteresowanie podręcznikami przygotowywanymi w Zakładzie, a także przyjazdami do Instytutu Polonijnego UJ na krótkie staże w celu zapoznania się z nowymi metodami nauczania. Jedną z takich osób była prof. Christina Bethin ze State University of New York-Stony Brook, która na konferencji American Association of Teachers of Slavic and Other East European Languages w roku 1988 przedstawiła referat omawiający krytycznie kilka opublikowanych podręczników, co wzmogło zainteresowanie nimi (polska wersja referatu prof. Christiny Bethin ukazała się w „Przeglądzie Polonijnym” w 1990 r.). W rezultacie Zakład i jego pracownicy byli znani poza granicami kraju jako autorzy „książeczek z zielonej serii” (seria była serią socjalistycznych, a więc obowiązkowo bardzo tanich skryptów uczelnianych, które ukazywały się zwykle bez ilustracji i kolorów, a jedynym uzyskanym przez redaktora ustępstwem był zielony kolor okładek oraz czarno-białe ilustracje). Sprawę kariery podręczników warto wspomnieć, gdyż stanowiła ona jeden z bardzo ważnych argumentów na rzecz modernizacji nauczania języka polskiego jako obcego przez odwołanie do zdobyczy lingwistyki stosowanej i do metod nauczania języków światowych (zob. W. Miodunka 1985). Ponieważ wprowadzanie nowych rozwiązań nigdy nie dokonuje się bezboleśnie, wypada wspomnieć, że w Zakładzie była grupa zasłużonych pracowników bardzo krytycznie odnoszących się do prób modernizacji i przepowiadających im rychłą oraz kompletną katastrofę. Grupa ta zresztą nie doczekała się dotąd spełnienia swych przepowiedni.

W połowie lat 90. wieku XX seria podręczników została przeniesiona z Wydawnictwa UJ do wydawnictwa Universitas, gdzie ukazuje się pod hasłem „Język polski dla cudzoziemców”. W tej nowej serii, która jest lepiej wydawana i ma także lepszą dystrybucję, ukazały się do połowy 2009 roku 24 podręczniki, a 6 kolejnych jest w druku. Warto dodać, że podręczniki z tej serii są sprzedawane co roku w liczbie przekraczającej 20 tysięcy egzemplarzy.

Od roku 2004 w Universitasie ukazuje się także druga seria prac pod hasłem „Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego”, w której publikuje się prace związane z dydaktyką polszczyzny jako języka obcego. To właśnie w tej serii ukazały się dwa podstawowe podręczniki dla przyszłych specjalistów w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego: *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* A. Seretny i E. Lipińskiej (2005) oraz *Z zagadnień dydaktyki nauczania języka polskiego jako obcego* pod red. E. Lipińskiej i A. Seretny (2006). W tej serii ukazało się do połowy 2009 roku 6 tomów, a 3 kolejne są w druku.

6.0. Jeśli spojrzymy na model układu glottodydaktycznego (F. Gucza 2008: 311–314; J. Lewandowski 1985: 164–225), zauważymy, że dotychczas nie było mowy o badaniach pierwszego i najważniejszego elementu tego modelu, jakim są

cudzoziemcy uczący się języka polskiego. Naszym studentom, to prawda, poświęcono mniej prac, niż na to zasługują, ale brano ich pod uwagę przy różnych okazjach. Najpierw starano się ustalić potrzeby językowe studentów w trakcie opracowywania programów nauczania (W. Miodunka 1992: 18–20), potem, przygotowując na 30-lecie Szkoły Letniej Języka i Kultury Polskiej UJ tom „Oswajanie chrząszcza w trzcinie czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ”, językowi kształconych tu studentów poświęcono całą część drugą, w której ośmiu autorów stara się odpowiedzieć na pytanie, kto i dlaczego uczy się na kursach krótko- i długoterminowych w Instytucie Polonijnym, analizuje sprawność i rezultaty nauczania w ciągu jednego roku akademickiego, omawia koncepcję teoretyczną, organizację i rezultaty testu biegłości przeprowadzonego w Szkole Letniej w 1998 roku, wreszcie ustala profil dydaktyczny uczestników kursów języka polskiego (W. Miodunka, J. Rokicki red. 1999: 65–128).

W części trzeciej tego tomu możemy dowiedzieć się o kłopotach studentów z lekturą i interpretacją polskich tekstów literackich, o ich odbiorze filmów polskich, o studiu teatralnym, w którym cudzoziemcy pod opieką dra P. Horbatowskiego wystawiają polskie sztuki oraz o tym, jak cudzoziemcy widzą Polskę i Polaków (na podstawie prac 69 studentów zebranych w czasie zajęć dotyczących współczesnego polskiego społeczeństwa i kultury życia codziennego w Polsce). Część tę zamyka praca jednego z naszych studentów na temat znajomości polskich wulgaryzmów wśród cudzoziemców studiujących w Krakowie (W. Miodunka, J. Rokicki red. 1999: 131–213). Na tym zresztą wypowiedzi samych studentów się nie kończą, gdyż w części czwartej opublikowano oryginalne wypracowania 12 studentów pod hasłem „Wspólna Europa”, w części piątej zaś – prace siedmiu najlepszych studentów, wśród których znajdziemy analizę recepcji filmów K. Kiesłowskiego w Hiszpanii pióra Eliasa Lacave Rodero, czy wstęp do analizy porównawczej twórczości Oswalda de Andrade i Witkacego pióra Marcela Paivy de Souza (pierwszy z nich jest obecnie dziennikarzem hiszpańskim, drugi – po doktoracie w UJ wykłada od 2009 r. literaturę polską w Universidade Federal do Parana w Kurytybie w Brazylii i tłumaczy na portugalski literaturę polską; opublikował m.in. tłumaczenia poezji Czesława Miłosza i *Wojnę polsko-ruską pod flagą biało-czerwoną* D. Masłowskiej; Miodunka, J. Rokicki red. 1999: 251–305).

Oczywiście, studenci nasi brali udział w badaniach ogólnopolskich, np. na temat znajomości polskiej kultury wśród cudzoziemców (P. Garncarek 1997) czy też na temat ich oczekiwań dotyczących znajomości polskich realiów i kultury na wszystkich poziomach nauczania (P. Gębał 2005).

Jak widać, opublikowane prace ukazują różne aspekty procesu uczenia się języka polskiego i poznawania szeroko rozumianej kultury polskiej, natomiast brak jest dotychczas szczegółowych analiz motywacji studentów, procesu uczenia się wszystkich części systemu językowego polszczyzny, opanowywania poszczególnych sprawności, czy też sprawności kształcenia cudzoziemców w dłuższym przedziale czasowym. Analizy niektórych zagadnień zostały już podjęte, inne czekają wciąż na opracowanie.

7.0. Wydaje się, że patrząc na cały dorobek naukowy i dydaktyczny pracowników obecnej Katedry Języka Polskiego jako Obcego UJ, moglibyśmy powiedzieć, w jaki sposób zorientowanie działalności całej grupy na lingwistykę stosowaną zawoocowało w praktyce. Wpływ językoznawstwa stosowanego byłby jeszcze bardziej widoczny, gdybyśmy porównali dokonania zespołu z UJ z dokonaniem dwu podobnych, ale znacznie starszych zespołów: Centrum Języka i Kultury dla Cudzoziemców „Polonicum” UW oraz Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ, nie zważając na fakt, że łódzkie Studium przez wiele lat dysponowało zespołem lektorów języka polskiego kilkakrotnie większym niż zespoły pracowników z UJ i UW. Takie porównanie byłoby możliwe, gdyż dysponujemy podsumowaniem 30-lecia działalności zespołu z UJ (Miodunka W., Rokicki J. red. 1999) oraz podsumowaniem 50-lecia działalności „Polonicum” w tomie *Na chwałę i pożytek nasz wzajemny. Złoty jubileusz Polonicum* (E. Rohozińska, M. Skura, A. Piasecka red. 2006). Konferencja podsumowująca 50-lecie łódzkiego Studium odbyła się w 2008 r., ale materiały z niej nie zostały jeszcze opublikowane.

Nie wchodząc w szczegóły porównania, należy jednak zwrócić uwagę na wpływ założycieli i dyrektorów placówek naukowych na ich specjalizację naukową i dorobek. Twórcą przyszłego „Polonicum” był prof. Stanisław Frybes, który kierował pracami w latach 1956–1963. Prof. Frybes, któremu dedykowany jest tom jubileuszowy, był wybitnym badaczem życia literackiego w Polsce, a w szczególności literatury polskiej drugiej połowy XIX wieku. We Francji, gdzie pracował później prawie 10 lat w Paryżu i Clermont Ferrand, był postacią legendarną, prawdziwym ambasadorem kultury polskiej. Po nim dyrektorami „Polonicum” bywali wybitni historycy literatury (prof. Janina Kulczycka-Saloni, prof. Maria Straszewska), jak też językoznawcy zajmujący się językiem polskim (doc. Halina Rybicka, doc. Barbara Bartnicka, doc. Cezary Rowiński). W latach 1986–2005 „Polonicum” kierowali doktorzy zajmujący się bądź literaturą, bądź też językiem, a od 2005 r. dyrektorem był prof. Ryszard Kulesza wybitny historyk starożytności (E. Rohozińska, M. Skura, A. Piasecka red. 2006: 21–32; 35–41). Szukając związków „Polonicum” z lingwistyką stosowaną, piszący te słowa natrafił na nowy, obiecujący ślad: w cytowanym tomie, wydanym z okazji 50-lecia „Polonicum”, prof. Stanisław Dubisz przedstawił programowy artykuł na temat polonistyki stosowanej, zatytułowany *Filologia polska – glottodydaktyka polonistyczna – polonistyka stosowana* (S. Dubisz 2006: 161–171).

Inaczej wyglądała sytuacja w łódzkim Studium, gdzie dyrektorzy byli raczej sprawnymi menedżerami procesu kształcenia cudzoziemców niż osobami odpowiedzialnymi za pracę naukową. W zespole dydaktycznym byli zawsze specjaliści odpowiedzialni za przebieg procesu dydaktycznego i przygotowywanie pomocy dydaktycznych, nie mogli oni jednak mieć zasadniczego wpływu na rozwój badań naukowych. Sytuacja uległa zmianie dopiero po zatrudnieniu prof. Bożeny Ostromeckiej-Frączak, której wychowanką jest prof. dr hab. Grażyna Zarzycka, aktualna dyrektor Studium od 2008 roku. Prof. G. Zarzycka jest językoznawczynią zajmującą się m.in. komunikacją interkulturową. Warto dodać, że poza Studium, w Instytucie Filologii Polskiej UŁ, prof. B. Ostromecka-Frączak założyła w 2006 r. Zakład

Glottodydaktyki Polonistycznej, który w 2008 r. został przekształcony w Katedrę Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej.

Jeszcze inaczej wyglądała sytuacja w dawnym Instytucie Polonijnym UJ, gdzie od chwili przeniesienia z Instytutu Filologii Polskiej dawnego Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w 1978 roku placówką kształcenia cudzoziemców kierował piszący te słowa. Było to najpierw Studium Języka Polskiego, potem przez wiele lat Zakład Językoznawstwa Stosowanego, teraz Katedra Języka Polskiego jako Obcego. Oczywiście, piszący te słowa nie zawsze był kierownikiem, gdyż w ciągu 30 lat, o których mowa, zajmował różne stanowiska w administracji uczelni: kierownika Studium, zakładu i katedry, dyrektora instytutu, prodziekana wydziału i prorektora uczelni, jednakże był zawsze pracownikiem tej jednostki, tu prowadził zajęcia dydaktyczne i badania naukowe, silnie identyfikując się z placówką, nigdy też nie rezygnował z zabierania głosu w sprawie kształcenia w UJ i w Polsce cudzoziemców. Taka praktyka przyniosła pewne efekty. Przynajmniej takie jak te, o których była wcześniej mowa.

8.0. Dawny Zakład Językoznawstwa Stosowanego to obecnie Katedra Języka Polskiego jako Obcego. Językoznawstwo stosowane zniknęło z nazwy jednostki, ponieważ jest ono widoczne zarówno w pracach naukowych i dydaktycznych jej pracowników, jak też w ich warsztacie badawczym. W nazwie nie widać też żadnych związków z glottodydaktyką, choć nazwa ta przyjęła się i jest bardzo często używana wśród pracowników polonistyki i filologii UJ, a także wśród studentów. Ponieważ prof. F. Grucza przedstawia w swej znakomitej książce historię terminu „glottodydaktyka” oraz perypetie z jego wprowadzaniem (F. Grucza 2007: 311–322), wypada tu podać przykłady żywotności tego terminu w UJ. Otóż kiedy Instytut Polonijny dzielił się na dwie części, podział dokonał się raczej spokojnie i sensownie: część historyczno-socjologiczna Instytutu przeszła do tworzonego na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ Instytutu Amerykistyki i Studiów Polonijnych, zasilając go świetną kadrą specjalistów w zakresie studiów etnicznych, część filologiczna zaś utworzyła Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie, która miała przejść do nowo utworzonego Wydziału Polonistyki UJ. Dla piszącego te słowa zaskoczeniem było to, że znakomici literaturoznawcy z tego Wydziału często wyrażali radość, że na Wydziale znajdzie się „część glottodydaktyczna”, część, której polonistyce ich zdaniem dotąd brakowało.

Kiedy studenci drugiego roku dwuletnich magisterskich studiów na specjalizacji nauczanie języka polskiego jako obcego postanowili w dniu 6 grudnia 2006 r. założyć koło naukowe, by poza zajęciami obowiązkowymi realizować swe pasje, nie mieli żadnych wątpliwości co do tego, że koło będzie nosić nazwę Koła Naukowego Glottodydaktyki Polonistycznej.

Poza tym wystarczy przejrzeć bibliografię do niniejszego artykułu, by przekonać się, jak często w tytułach książek i artykułów pojawia się słowo „glottodydaktyka” i jego derywaty.

Rzeczywiście, termin „glottodydaktyka” funkcjonuje z jednym ograniczeniem: odnosi się on do nauczania języków obcych, a nie do nauczania języków w ogóle

(w tym – języka ojczystego, jak to pierwotnie proponował prof. F. Grucza). Zawiężenie zakresu tego terminu nie może zaskakiwać, gdyż przyjmując go, nowi użytkownicy uznali za stosowne ograniczyć jego zakres. Zmiany zakresu i treści nowych terminów są bowiem ceną, jaką ich autorzy płacą za żywotność i funkcjonowanie tych terminów w nowych grupach społecznych.

Glottodydaktyka polonistyczna zawdzięcza prof. F. Gruczy jedno ważne i często powtarzane stwierdzenie, o którym pamięta piszący te słowa, że glottodydaktyka w wielu krajach europejskich jest zdominowana przez specjalistów w zakresie dydaktyki języka danego kraju, nauczanego jako obcy. Ten fakt powinien – Jego zdaniem – zachęcać polskich specjalistów do aktywnego uczestniczenia w pracach takich organizacji jak Polskie Towarzystwo Lingwistyki Stosowanej. PTLIS gromadzi obecnie głównie specjalistów w zakresie nauczania języków światowych, a nie w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego, ale niektórzy glottodydaktycy polonistyczni (a ci krakowscy na pewno!) pamiętają słowa prof. F. Gruczy i postarają się je kiedyś zrealizować.

BIBLIOGRAFIA

- BETHIN Ch. Y. (1990) *Nowe materiały do uczenia języka polskiego jako obcego*, (w:) Przegląd Polonijny XVI, z. 2, s. 105–111.
- BURZYŃSKA A. (2002) *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji język a kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Wyd. UWr, Wrocław.
- Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Europe, 2001.
- DĘBSKI R. (2009) *Dwujęzyczność angielsko-polska w Australii. Języki mniejszościowe w erze globalizacji i informatyzacji*. Wyd. UJ, Kraków.
- DĘBSKI R. (ed.) (2008) *Od mediów przekazu do mediów uczestniczenia. Transmisja i nauczanie języków mniejszościowych*. Universitas, Kraków.
- DUBISZ S. (2006) *Filologia polska-glottodydaktyka polonistyczna-polonistyka stosowana*, w: E. Rohozińska, M. Skura, A. Piasecka (eds.) *Na chwałę i pożytek nasz wzajemny. Złoty jubileusz Polonicum*. Warszawa, s. 161–171.
- Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (ESOKJ 2003). Rada Europy – Wyd. CODN, Warszawa.
- GARNCAREK P. (1997) *Świat języka polskiego oczami cudzoziemców*. Wyd. DiG, Warszawa.
- GARNCAREK P. (ed.) (2005) *Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej*. Materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Glottodydaktycznej. Wyd. UW, Warszawa.
- GASZYŃSKA-MAGIERA M., HORBATOWSKI P., LIPIŃSKA E., MĘDAK ST. (1999) *Testy biegłości '98. Koncepcja teoretyczna i organizacja*, w: W. Miodunka, J. Rokicki (eds.), *Oswajanie chrząszcza w trzcinnie, czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ*. Kraków, s. 103–116.
- GĘBAL P.E. (2005) *O Polsce w Unii Europejskiej czy o zachowaniu się podczas ceremonii religijnych? Znajomości których elementów kultury i jakich realiów oczekują cudzoziemcy? Raport z przeprowadzonych badań* (w:) P. Garncarek (ed.) (2005), *Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej*. Warszawa, s. 234–243.

- GEBAŁ P. E. (2008) *W stronę podstaw dydaktyki języka polskiego jako obcego. Próba bilansu polonistycznej myśli glottodydaktycznej*, w: W. Miodunka, A. Seretny (eds.) *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Kraków, s. 79–88.
- GRUCZA F. (2007) *Lingwistyka stosowana. Historia – zadania – osiągnięcia*. Euroedukacja, Warszawa.
- JANOWSKA I. (2008) *Perspektywa zadaniowa w nauczaniu / uczeniu się języków obcych*, w: W. Miodunka, Seretny A. (eds.) *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Kraków, s. 35–50.
- JAWORSKA J. (1999) *Podręczniki. Dorobek pracowników Instytutu Polonijnego UJ*, w: W. Miodunka, J. Rokicki (eds.) *Oswajanie chrząszcza w trzcinie, czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ*. Kraków, s. 49–53.
- KOMOROWSKA H. (2007) *Metodyka nauczania języków obcych w Polsce (1957–2007). 50 lat czasopisma „Języki Obce w Szkole”. Z wyborem tekstów z lat 1957–2007*. Wyd. CODN, Warszawa.
- KOMOROWSKA H. (ed.) (2007) *Nauczanie języków obcych – Polska a Europa*. Wyd. SWPS, Warszawa.
- KURCZ I., A. LEWICKI A., SAMBOR J., WORONCZAK J., MASŁOWSKI W. (1974–1977), *Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne*, t. I–V. Warszawa.
- LEWANDOWSKI J. (1985) *Nauczanie języka polskiego cudzoziemców w Polsce. Monografia glottodydaktyczna*. Wyd. UW, Warszawa.
- LIPIŃSKA E., SERETNY A. (2005) *Od „z” do „a”, czyli od certyfikacji do programów nauczania*, w: P. Garncarek (ed.) *Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej*. Warszawa, s. 31–41.
- LIPIŃSKA E., SERETNY A. (eds.) (2006) *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*. Universitas, Kraków.
- MARTYNIUK W. (1984) *„Mów do mnie jeszcze!” Podręcznik języka polskiego dla średnio zaawansowanych*. Wyd. UJ, Kraków.
- MARTYNIUK W. (1992a), *Inwentarz intencjonalno-pojęciowy i tematyczny do nauczania języka polskiego jako obcego*, w: W. Miodunka (ed.) *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków, s. 119–156.
- MARTYNIUK W. (1992b), *Nauczanie języka polskiego jako obcego/ drugiego. Propozycja systemu certyfikatowego* w: W. Miodunka (ed.) *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków, s. 157–174.
- MARTYNIUK W. (2001) *Certyfikatowe testy biegłości w języku polskim jako obcym*, (w:) R. Cudak, J. Tambor (eds.) *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*. Katowice, s. 495-503.
- MARTYNIUK W. (2004) *A1 – elementarny poziom zaawansowania w języku polskim jako obcym*. Universitas, Kraków.
- MARZEC U. (2009) *Obraz polonistyki włoskiej w świetle badań ankietowych*. Universitas, Kraków.
- MIODUNKA W. (2001) *Certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego. Założenia ogólne i kalendarium prac*, w: R. Cudak, J. Tambor (eds.) *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*. Katowice, s. 491–494.
- MIODUNKA W. (1985) *Recent Changes in Methods of Teaching Polish as a Foreign Language*, w: *The Polish Review* XXX, nr 4, s. 397–404.
- MIODUNKA W. (1992) *Programy nauczania polszczyzny. Próba syntezy badań z zakresu językoznawstwa stosowanego do nauczania języka polskiego jako obcego*, w: W. Miodunka (ed.) *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków, s. 13–34.

- MIODUNKA W. (1999) *Od Studium Języka Polskiego do Zakładu Językoznawstwa Stosowanego. 20 lat kształcenia cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ*, w: W. Miodunka, J. Rokicki (eds.) *Oswajanie chrząszcza w trzcinie czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ*. Kraków, s. 34–48.
- MIODUNKA W. (2004) *Czy kultura była traktowana po macoszemu w nauczaniu języka polskiego jako obcego? Rozważania na marginesie książki Anny Burzyńskiej*, w: W. Miodunka (ed.) *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*. Kraków, s. 13–35.
- MIODUNKA W. (ed.) (1992) *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Wyd. UJ, Kraków.
- MIODUNKA W. (ed.) (2004) *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*. Universitas, Kraków 2004.
- MIODUNKA W. (ed.) (2009) *Nowa generacja w glottodydaktyce polonistycznej*. Universitas, Kraków.
- MIODUNKA W., SERETNY A. (eds.) (2008) *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Wyd. UJ, Kraków.
- MIODUNKA W., ROKICKI J. (eds.) (1999) *Oswajanie chrząszcza w trzcinie, czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym UJ*. Universitas, Kraków.
- ROHOZIŃSKA E., SKURA M., PIASECKA A. (eds.) (2006) *Na chwałę i pożytek nasz wzajemny. Złoty jubileusz Polonicum*. Wyd. UW, Warszawa.
- SERETNY A., LIPIŃSKA E. (2005) *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Universitas, Kraków.
- SERETNY A., LIPIŃSKA E. (eds.) (2005) *Przewodnik po egzaminach certyfikacyjnych*. Universitas, Kraków.
- ZGÓŁKOWA H. (1992) *Dobór słownictwa do nauczania języka polskiego jako obcego* w: W. Miodunka (ed.) *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków, s. 37–104.

APPLIED LINGUISTICS AND TEACHING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

In his analysis of the achievements of applied linguistics in Poland, the author draws on Grucza's (2007) work *Lingwistyka stosowana. Historia – Zadania – Osiągnięcia* (Applied Linguistics: History, Tasks and Achievements). The author also makes reference to the French school of *linguistique appliquée*, since the establishment of the Applied Linguistics Unit for the Teaching of Polish as a Foreign Language at the Jagiellonian University in 1980 was guided by both these traditions. The processes of building the Unit's academic team and establishing a program in teaching Polish as a foreign language for Polish students in 2005 are also presented. The article then concentrates on the description of research projects such as the development of curricula for teaching Polish as a foreign language (1992), creation of a certification system for Polish as a foreign language (1999-2003), and, finally, work aimed at the alignment of this system with the standards of the Association of Language Testers in Europe (2002-2004). This is followed by a synthesis of the Department's achievements in teaching materials development (1984-2009) and organisation of Polish language courses for foreign students (1980-2009). The article concludes with remarks on the recent restructuring and transformation of the Unit into Department of Polish as a Foreign Language

Słowa kluczowe: lingwistyka stosowana, glottodydaktyka polonistyczna, język polski jako obcy, nauczanie języków obcych